



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Asiaticae Historiae Societatis Iesv Pars ...

Libris Quatuor Consequentibus Pertexens, Quae post beatum S. Xaverij
Obitum Soc. Patres ad Dei gloriam in iisdem Prouinciis gessere

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1667

2. Tolenses Apostatae diunitus puniti.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11445

eis transfixum acu caput. Lusitano vero quos non dubitabant fore tam iniuriosi sceleris ultores, ut ab se defenderent, coniurata cum Rege Geiloli in omnes casus arma sociarunt, eique demum sacramento dixerunt, & addixere se veſtigales.

Ternate arcem firmo præſidio pro Luſitanis obtinebat Bernardinus Soſa; dux quidem fortis, & in paucis fidus, ſed qui ab indicto Saracenis bello, tranſerre copias ad puniendos rebelles, & repetendum Tolum tam cito non poterat, quare ipſemet Deus vindictæ præluſit, eo quidem fragore ut niſi ſuis obſtupuiſſent ſacrilegiis, facile ſentirent impietatis ſuæ conſcientiam ſeueram iudicem ſæuamque carniſcem. Ex quo enim die religionis Sacroſanctæ abdicauere ab ſe nomen, iratum mox cælum, terramque ſenſere inimicam. Annonas primum horreis conditas concepta caries ubique perdidit. Agros nunquam prius ſementem, & operam mentitos, totiuſque inſulæ maximè feraces, emaciauit ſterilitas adedè pertinax, ut nec ſegetes ad meſſem, nec ad maturum fructus perducerent. Aquas antea ſaluberrimas, & lymphidiſſimas, infecit dirus, & peſtilens ſapor. Corruptoque iam omni potus cibique comætu, cœpit fame ac ſiti ſceleſta natio interire. Acceſſit hiſ grauior cumulus, latè ſe contagio diffundens morbus, haud paulo maiorem de barbaris ſtragem edens, quàm dediffent antea Geilolani arma, cuius metu Chriſtum abnegatant. Ad hæc illi ſaxis duriores, fixi tamen ſtupēbant ſuo in ſcelere, quanquam non poſſent non intelligere tam inuſitatas iis inſulis plagas, inſigi ſibi ſuperiori quàm naturæ manu. Soſam interea belli finis quod inſtituerat, liberum amiſit, ad feſtinandam contra perduelles impioſ ultionem. Quadringentos ad hoc ab Aëtio, Moluci Rege, ſiue ut illic appellant Tacile accepit; Chriſtianorum haud quidem ſtudioſo, quos uti ſectator Mahometis proſequebatur implacabili maleuolentia; verum, quòd magna pars Inſularum Mauri ad eius patrimonium ſpectabant, quod ſibi cernebat periturum, ſi eas Rex Geiloli occupaflet; vicinum præterea ſibi fore adlatus, auctiorem viribus, & inſenſum, ſeptem tantum leucarum, Ternatē inter & Geilolum alteo ſeriunctum: Ternatē ſibus Soſa, viginti addidit Luſitanos, debile ad magna ſubſidium, niſi cauſa hæc & bellum Dei foret, cui æque pronum eſt paucitate ut multitudine vincere. Hac Dei fiducia erecti, claſſem ineunt, ex medio quodam nauium genere conflatam, quas vocant Paraos, & Morotiam proras verunt, Ternate diſtātem millaria centum octoginta. Tolēſes ex alia parte, de Luſitanorum apparatu haud multum ſolliciti, animantur inſuper ad deſenſionem promptis Geiloli Regis auxiliis, & confidentia verborum. Toluſ enim, ut ferme ſunt aliæ eiufdem inſulæ ciuitates, ſitu prope inexpugnabilis, in montis altiffimi ſupremo cliuo extructa eſt; ob circum præruptos, & inſuperabiles aditus inaceſſo; nam quā ſolūm datur aſcenſionem admoliri ſemita eſt anguſta & ardua quam aduerſus multos facile pauci obtineant, nec vllus præter hanc aliunde, niſi re-

2.
Tolēſes
Apoſtata
diuinitus
puniti.

prando per tesqua, & acumina rupium, pronus in præcipitium ascensus. Hisce ab natura munimentis parum se tutam perfidia ciuium credidit, nisi artem iis adiungeret, altis se itaque aggeribus & vallo includunt; minus abrupta diruunt, & abrumpunt, fossisque transversis tutantur; foris pomeria, defixis è ligno durissimo sudibus præcingunt, tam densa palmarium cuspidum corona ex humo horrente, vt necessario iis sese induerent, qui essent ad obsidionem, vel impressionem accessuri. Postremo ad oppugnatores mora & tardio frangendos, urbem omni annona inferciunt, quam ob sterilitatem anni iis locis præparcam, à Rege Geiloli copiosam, cum militari subsidio, & tormentis bellicis acceperant. Tam pulchrè descripta propugnatione, tumida vrbs Tolus, Lusitanos aded non timebat vt licet plures decuplo venissent, pro mulsis esset habitura. At hi factò exscensu in littus insulæ, vt montis radices attigere, difficultate suscepti operis nullo modo percussi, reconciliandæ gratiæ conditiones Apostatis deferunt. Pacem mallent an bellum, in eorum arbitrio esse; vtrumuis eligerent; arma se nec eo animo sumpsisse, neque vltum venisse violatam Deo, & Lusitaniæ Regi fidem, verum vt eos placidè iusto vtriusque obsequio redderent, id si vltro placeret; arma se ponere: sin autem; illa non cassis viribus, nec lento conatu expedire: nec se tot anxiiis munitionum operibus extra tela securos confiderent; neque robur suorum contra paucos, numero metirentur, Deum cuius numen tanta indignitate temerassent, facturum iis, & præturum viam quos tam execratæ vltiores perfidiæ mittebat. Hæc discrete, ac verbis fere totidem legati, quàm modestis, tam insolenti responso exceptis, sibi videlicet nec Regem Lusitaniæ cordi esse, neque Christianorum Deum. Purgarent quamprimum insulam, seque illuc vnde venerant referrent. Nihil se aut pacis, aut fœderis cum iis recipere: stetitisse iam sibi nimio Lusitanorum amicitiam, alios captarent amicos deprædationum expertes, & ignaros quibus essent ab iis grandi suo damno expilati. Cœterum ab iis nugas agi, quos vana spes aleret, futurum vt quam abiecerant Christianorum vitam resumerent, flagitiosorum scilicet, cuiusmodi essent Lusitani. Dolere se potius, & erubescere quod fuissent quandoque Christiani; vnâ sibi restare mœroris huius consolationem, tenax propositum Christianismi nunquam repetendi. Hæc si parum certò asseri crederent, experirentur armis; bonis aurbus in procinctu se stare. Loqui desierant cum *elevauit Deus manum suam super eos*, ictum vibrans auditu terribilem, qualem ij describunt quos non eius modo atrox sonus, sed ipsum quoque præsens spectaculum perculit, clarus enim tunc, & serenus dies, extemplo nubibus obduci, & tam atris inuolui tenebris vt nox media videretur; simul his monteditissimis nono ab vrbe milliati, repentino verticis hiaru densa fumi nigrantis volumina eructare, crebris mixta flammaram iaculis, quarum varius color terrorem augebat. Inde ingens sublime ac late saxorum, & pumicum vomitus, sed multo infestior cinerum, qui tam conferta

vi tectis domorum illic debilibus impluebant, vt tota vrbe corruerent. Vna ad latus Ecclesiæ velut prodigio ab hac clade immuni domuncula, olim Patribus habitata, quanquam solis palmarum caricibus aridijs tegetetur, iam subterranei mugitus frequentes, & horreni, & longe grauior terræ motus, tam diris succussionibus montem pulsans qui Tolum sustinet, vt de vestigio homines, de militum manibus arma excuteret, accessit à ventis procella vehemens, & quacumque furebat turbinis impetus correptæ cum arboribus & reuulsæ domus. Aberat lacuna quatuor Tolo leucis, habebatque ripæ impositum oppidum, ductis circum fossis egregiè munitum, cuius fiducia oppidani à Christo defecerant, rati Lusitanos omni ad se aditu excludi. Tolum ergo igne dum cælum fulminat, oppidum obruit intumescens lacuna, & conclusarum terra aquarum accessu subbulliens, immensa restagnatione totum magna cum strage rebellium oppidum operuit, eodemque tempore candens rupes è montis ardentis excussa vertice in illud decidit, non dissimili fragore, ac si fulminum in reos struem iacularetur cælum. Cineris denique altissimi copia non planis modo æquauit fossas quibus interclusæ fuerant in urbem semitæ, verum etiam palorum extantes cuspides sepeliuit; ac ne foret obscurum Dei manu hæc geri, ea cautione multas circum leucas sapiens cinis operuit, vt in Christianorum pagos tertio quartove à monte milliari in fide constantes, ne color quidem illius afflaretur. Sic illa in defensionem tam meditata, & multiplex comparatio fefellit desertores; tenuitque tres dies, & noctes totidem; coniurata in exitium barbarorum, elementorum pugna, & magnum illorum numerum peremit, aliis saxorum ignita grandine obrutis, aliis ruina ædificiorum ex terra mouente, & mole cinerum misere oppressis; pars tamen potissima in Syluas se abdidit, Lusitani suis è nauibus, minori metu quam gaudio Deum pro se pugnantem interim spectauere sedato iam montis vomitu, è syluis ad urbem tuendam barbarus; ad inuadendam redit Lusitanus, cui cum fossas, & calles complanasset cinis, non fuit difficile in montem euadere. Magna vi, & Marte ancipiti ad muros pugnatum est, barbaris pro vita & vrbe desperantè nihil non agentibus, sed per sepultas muricum cuspides & cinerum cumulos occupata est tandem, nudaque propugnaculis, & mœnibus ciuitas, fugaque iterum dilapsis in solitudinem redacta; cæsi hostium complures, de Sosæ militibus nec vnus numero defuit.

Certa fide habetur Xaucrium & in Moluco visum de expeditione de liberantibus adesse suaforem; & aduersus Tolum militibus pugne hortatorem, vt ea merito inter eius memoretur gesta. Id solum aduerto non potuisse hanc eius præsentiam nisi miraculo exhiberi, constat enim tunc virum sanctum milliaria à Molucis circiter mille abfuisse, nimirum ex Indiis in Sinas nauigantem, quorum in aditu obiit; hæc autem enarrata non incidisse in annum 1546. quo sanctus in Mauro versabatur (vt scripsit lato errore temporum nonnemo) sed in sextum post an-

num, hoc est 1552. potuit attamen alibi existens Xaverius diuina virtute Tolensi prælio, & excidioni præsens sisti, factumque firmatur tot testibus, quorum aliqui pugnae intererant, ut summi Pontifices suo diplomate, inter prodigia illud retulerint ab eo adhuc in viuis agente, mirabiliter edita. Deerat suus victoriae colophon, Regis Geiloli iusta poena, hostis Christianorum perditissimi, qui Lusitanorum socios perduelli face incenderat. Secessum is sibi in insula legerat milliaribus à Ternate viginti, vbi se arce tuebatur, situ, & operibus, ut mente fingebat, inexpugnabili, & omni genere comæatus ad diurnam obsidionem communita, machinarum præsertim ænearum quas decem & octo annorum ex præliis, & naualibus contra Lusitanos victoriis tulerat, nunc in numen iratum, & Sofam prementem sibi prorsus sensit inutiles. Obsidione trimestri, cum arce captus est, sed hausto venæno, victoris manus, & debitum supplicium effugit. Successor datus perfidioso patri filius melior, & fidelitatis aduersus Lusitanos egregia, eamque ob causam prodicione Aërij Molucensium Regis de medio sublatus, prout inferius commodiore loco narrabitur. Restituta re Toli publica, de religione instauranda cœptum agi, ad hoc è Moluco accurrit Beira, qui vrbis attonitus calamitosa vastitate, fugitiuos in eam reducere statuit. Sylvas itaque scrutari, & contubernia illorum aliquot multo labore deprehensa securitate venia, ex trepidatione confirmare, secumque in urbem pertrahere; alij paulo post ex vterioribus montium latebris audito illius aduentu prodire, ingens suo cum ductore populus, & Beiræ conspectu, manus ploratusque in cœlum tollere, magnis lingua sua vocibus à Deo veniam, & ab ipso rogantes, & sacrilegij culpam omnem, communi execratione in Geiloli tyrannum reiectantes, cuius ut excusabant infelices, non potuissent crudelitatem deuotare, nisi desertione legis Christianæ, & fidelitatis Regi Lusitanæ iurata. Cœterum, plus nimio expertos, quanto esset & Deus iratus, & Rex Lusitania armatus tyranno potentior; ab ipso qui gratia apud Deum, & Regis Præfectum, tantum posset, orare vtrumque fieri sibi placabilem, vtrique se fore æternum addictos, vtriusque in fide mansuros, quæ dum multo cum fletu iurarent, prætendebant enectos fame liberos paruos cadaueribus ipsimet quàm viuis corporibus propiores. Facile inflexit mitissimum Beiram, reorum calamitas, lugens & ipse, admissi poenitentes in fidem recipit; & ducem, ac vadem redeuntibus se præbet. His addunt se alij comites qui è dumetis, & cauernis horum fiduciam conspicati, vltro ipsis accedunt, viri, & pueri; veteres quas adhuc memotia tenebant Christianæ doctrinæ cantiones mœstis vocibus repetentes, prostratique ad Beiræ genua eandem cum aliis misericordiam implorantes. Tolum tandem cum eo ingressi ad reparandas ædium ruinas se accingunt, sed ante omnia primam admouent reficiendo templo manum; quæ sibi procuderant statuerantque simulacra, deturbant, & conterunt, vni eorum euertendo, & comminuendo, diem integrum & noctem vniuersus

sus populus insumpsit, tanta erat monstrofi idoli moles, in augustissi-
 ma Triados confecta probrum, dimidiato tricorpore trunci vnus basi
 imposito. Vicissim quoque diuina bonitas infelicium dolorem, & fi-
 delitatis promissæ obliues lacrimas, manifesto indicio se accipere mon-
 strauit. Nam exinde ager de sicco & sterili ferax; aquæ ex ingratis &
 noxiis, sanæ, potuique idoneæ: Christianorum requirentium deserta
 sacra; Ethnicorum votis supplicibus, salutis fonte petentium ablu-
 tanta multitudo, vt diu noctuque instarent, nec horæ spatium Beiræ
 liberum permetterent. Fuit cum vna hebdomade, millia quindecim
 baptismo tingerentur; fuit cum die vno ad quinque millia. Iam quæ
 Tolensibus inflicti cœlitus prodigiosi supplicij fama sonuerat vicinæ in-
 sulæ, missis nuntiis plurimum rogabant vt sua in oppida ne grauetur
 Beira transmittere, nam se quoque velle Christianis adiungi. At is so-
 lus non valens in tot insulas diuidi, cum egrè vel Mauro sat esset, in
 subsidium accersit è Molucensibus insulis quatuor, P. Alfonso Ca-
 strum, Nicolaum Nonnium necdum Sacerdotem, Melchiorem Figue-
 redum, & alium recens tyrocinio adscriptum: appulso Regibus qua-
 tuor destinat idolorum cultoribus ad baptizandos eorum populos qui cū
 vnum inter se commune haberent idioma; & essent ab omni Mahometan-
 orum contagione liberi, tam seure illis committebatur Christi fides,
 quàm procliuēs ad eam accedebant. Cœtera, si vsquam alio sub cœlo
 barbari, & nulla ciuili rei forma. Cœteræ solum temporum mensuræ,
 de stellarum quarundam ortu & occasu distinctæ. His Beira confectis, ad
 deducenda ex Indiis sociorum auxilia eò renauigat, vt qua ope valeret,
 infinito illi Ethnicorum numero adesset. Fortunauit Deus exitum nauig-
 ationis, occurso Xauerij quem Malacæ offendit. Illic mutua gestorum
 & casuum narratione recreati, Xauerio de Iaponicis, Beira de Molucen-
 sibus referente, ille in Sinas, iste Cocinum, quo destinauerant vela fecit.

Crescebat per id tempus noua Maurensis Ecclesiæ soboles neophy-
 torum accessione, morumque probitate, magnumque de se constantis
 fidei, & innocentia præbebat specimen, sed hæc ne rata certaque ha-
 berentur, verabat perpetuo oculis obuersans Saracenorum vita ex ritu
 impuri Mahometis, & perpetuo auribus obstrepens eorundem in legem
 Christianam obrectatio contumeliosa, quo vtroque recens ad fidem
 conuersis non parua creabatur offensio. Mixti enim debebant Mauris
 Christiani, nec raro eodem sub tecto & lare Maurus pater & coniux,
 vxorem & filios habebant Christianos, lubrico sanè in lapsus proniori,
 quo bonis prauorum scabies, quam prauis bonorum probitas promptio-
 ri contagio adhærescit. Huic periculo iturus obuiam, Lusitanis in Mo-
 lucco Præfectus, & seiuncturus ab Christianis Sarracenos anno post 1553.
 proximo, Ternate in Maurum suo cum milite traiecit, vltroque se illi
 non rogatus, adiecit socium cum lectissimis suorum Aërius Mahometis
 cultor & Molucci rex, siue quod idem est Ternatis, cuius nempe deinceps
 sapius memorandi præmittenda hic nobis ingenij imago, vt semper sui
 vbiq:

3.
 Aërij Regis
 seu Cæcilis.
 Molucarum
 ingenium.